

A modern film — vitafilm

AZ ÚJ CSEHSZLOVÁK FILMMŰVÉSZET TANULSÁGAI

Az »Amikor a macska jön« cannesi, »A halott neve Engelchen« moszkvai és a »Transzpört a paradicsomból« locarnói sikere ismét a csehszlovák filmművészetre irányította a nemzetközi filmvilág érdeklődését. A csehszlovák filmgyártás néhány évvel ezelőtt már elért kimagasló eredményeket, de az utóbbi időszakot jobbra a sematizmus, másrészt az öncélú formai megoldások hajszolása jellemezte. Nem kis része volt ebben az 1959-es Banská Bystrica-i filmkongresszusnak. Az ott kialakult egészségtelen légkör a kudarcok, a félsikerült produkciók sorát szülte.

Az alkotók felfokozott »önkontrollja«, a kilátástalan viták és elvtelen belenyugvások korszaka, csak az elmúlt év őszén ért tulajdonképpen véget. Mindhárom fesztivál-nyertes film azóta született, s a Banská Bystrica-i konferencia után dobozba került filmek is csak most kerültek a közönség elé. Átütő sikerük nem a konferencia hangadóit, hanem a filmek alkotóit igazolja.

A »Három kívánság« — Jan Kadar és Elmar Klos alkotása — is dobozban hevert négy éven keresztül. Ez a négy év a hallgatás, az önszáműzetés éveit jelentette

a két tehetséges művész számára is. Jan Kadar az idei moszkvai fesztiválon díjat nyert filmjével kapcsolatban elsősorban arról beszél, hogy a háborús téma nem »idejétmúlt« napjainkban sem, mint azt egyesek állítják. A mi generációnk — mondja — háborús nemzedék, s a múlttal mint témával egyszer valamennyiünknek meg kell birkóznia. Persze, csak akkor, ha erről a témáról tudunk újat mondani, s megtaláljuk a múlt és jelen közötti filozófiai összefüggéseket, kapcsolatokot, közelebbről: az objektív történelem igazságához való személyes

Jelenet a »Kötelen« című filmből

»A verseny« egyik jelenete

élne ezzel. A ma nézője már nem csupán, néző, a szó vulgáris értelmében, hanem az alkotás processzusának résztvevője. A mai élet, amely a szocializmus alapjának lerakása közben a szocialista ember formálásán fáradozik, megoldott már jó néhány társadalmi ellentétet, de ezek megoldása újabb ellentéteket is szült. Az új ellentétek felismerése pedig éppen a művészetek, s a művészek kötelessége is. Akkoris, ha ezekre az új ellentétekre, ellentmondásokra pillanatnyilag nem is tudunk megnyugtató, egyértelmű választ adni. De látni, s világosan láttatni kell ezeket a konfliktusokat, létezésükre felhívni a figyelmet, mert a legnagyobb bűn az elhallgatás. A modern film: vita-film, melynek célja, hogy egészséges nyugtalanságot keltsen a nézőben, kényszerítsen a problémák megoldására, mind egyéni, mind társadalmi vonatkozásban.

Jan Kadar az »Engelchen« után két újabb

hozzaállítás művészi formáját. Az »Engelchen« azt akarta bizonyítani: a háborúban a győztes is áldozat. S ezen túlmenően: minden igazságról önmagunknak kell meggyőződnünk, elvetve a kész sémákat, megtartva az egészséges antidogmatikus szemléletet.

Ebből következik a filmművészet maiságának sokat vitatott problémája is. A film kinőtt már a gyermekcipőből — nem szorítkozhat csupán történetek elbeszéléseire. A filmrendezés primer alkotó folyamat, melynek lényege — éppúgy, mint bármely más művészetnek — az abszolút őszinteség. A maiság tehát nem formai jegyek, technikai újítások halmazata. Egyedüli szabály, hogy nincs semmilyen szabály, minden téma megköveteli a saját formáját. A ma ren-

dezője — ha nem csupán »szakembernek«, adaptatőrnek tekinti magát — önfényképező művész, aki nem esküszik semmilyen irányzatra, hiszen a lehetőségek skálája rendkívül széles. A legdöntőbb feladat: megtalálni az adott téma legadekvátabb kifejezési eszközét. A másik alapvető igazság: a modern film a néző asszociációs képességeire támaszkodik, anélkül, hogy vissza-

Dana Smutna az »Aranyág« című Jiri Weiss-filmben

»Amikor a macska jön«

filmet készít. Az első — régen dédelgetett terv — a »Harc a szalamandrák-
kal« című Capek-regény
filmváltozata. A másik
mai téma: egy vállalati
igazgató drámája azt
kivánja bizonyítani,
hogy a bűnt nem lehet
minden esetben egyetlen
ember rovására írni, az
összetevők, a társadal-
mi indítékok ennél sok-
kal bonyolultabbak. Min-
denki bűnös, aki tud a
hibákról, de fázik az ál-
láfoglalástól, a leleple-
zéstől.

Lényegében hasonló
témakörben mozog két
most készülő filmdráma
is: az »Út a mély erdőn
keresztül«, amely falusi
környezetben játszódó
dráma a személyi kul-
tusz korszakából, és a
»Tolvajok vannak közöt-
tünk« című vígjáték,
mely börtönből szaba-
dult, új életet kezdő ra-
bokról szól.

A mai fiatalok problé-
májával, a múlt s jelen
közötti összefüggésekkel,
s a tudatformálás prob-
lémaival több új fiatal

rendező is foglalkozik.
Ivo Novák új filmje, a
»Kötélen« egy munkásfiú
történetét beszéli el. Ste-
fan Uher »Nap a háló-
ban« című alkotása a tí-
zenhét évesek, a most
felserdülő fiatalok gon-
dolkodásmódját, bonta-
kozó lelkivilágát mutat-
ja be. Sikerét nemcsak
az bizonyítja, hogy el-
nyerte a csehszlovák
filmkritikusok 1963. évi
nagydíját, hanem az is,
hogy a fiatalok maguké-
nek vallják.

Stefan Uher filmje jó-

»A halott neve Engelchen«

részt rejtett kamerával készült, akárcsak egy »outsider« rendező; Milos Forman, »A verseny« című produkciója is. Forman a prágai Lažerna Magica munkatársa volt. Tizenhatmilliméteres felvevőgépével — újszólván szórakozásból — megörökítette a prágai Semafor-kabaré egyik tehetségkutató versenyét, majd levetítette a filmet néhány rendező ismerősének. A hatástól maga is meglepődött: a filmgyár vezetősége megbízta, hogy a műszereket dolgozza fel szabályos játékfilmmé. »A verseny« közönségsikere a tehetséges fiatal rendezőt egy csapásra ismertté tette hazájában és külföldön.

Az új konfliktusok ábrázolása a legkorszerűbb rendezés-technikai eszközök bátor, de nem öncélú alkalmazása, az őszinteség légköre, az eltemetett tervek valóra váltásának lehetősége: ez

jellemzi a mai csehszlovák filmművészetet.

A XII. csehszlovák pártkongresszus tisztázta a Banszka Bisztrica-i téves nézeteket, egészséges alkotói légkört teremtett. Nyugodt, harmonikus, építő a kapcsolat alkotók, vezetők, s a kritika, a közönség között.

Is ami a mi számunkra is tanulság: a csehszlovák filmkritikusoknak — ezt valamennyi rendező hangsúlyozza — jelentős

részük volt az eredmények elérésében. A rendezőkkel azonos célokat követnek, azonos nyelven beszélnek.

Még egy új jelenség mutatkozik a mai csehszlovák filmművészetben: a rendezők egyéni hang és stílusjegyek kialakítására törekcsenek, megteremtve a sokoldalúvá vált csehszlovák filmművészet markáns arculatát.

GARAI TAMÁS

AZ „ARANYMETSZÉS” DÍJAT NYERT A BERGAMÓI FESZTIVÁLON

Szeptember 8—15-e között rendezték meg az olaszországi Bergamóban a művészeti kisfilmek hatodik nemzetközi fesztiválját.

A seregszemlén képzőművészeti témájú rövidfilmek, — így modern városépítészeti, klasszikus és mai képzőművészeti alkotásokról (festményekről, szobrokról, rajzokról) szóló filmek, művészeti tárgyú oktató-filmek, rajzfilmek, kísérleti filmek és tv-filmek szerepeltek.

A fesztivál nagydíját, a hárommillió lírát a »Jól van, vége« című amerikai tv-film nyerte, melyet Robert Frank rendezett.

Az oktató-filmek kategóriájában az egymillió lírás első díjat megosztva kapta Takács Gábor »Arany metszés« című alkotása és a belga Fred Grilfus »Szobrászat« című filmje.

A kísérleti filmek versenyében az első díjat a belga Patrick Ledoux »Csak ember« című alkotása és az olasz Nelo Risi »Pratolini Firenzéje« című produkciója érdemelte ki.

Takács Gábor »Arany metszés« című filmje a Budapest Filmstúdióban készült, operatőrje Vancsa Lajos volt, s a rendező munkatársa Lökösi Endre.